

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна бібліотека України для дітей

Митець, який мав три Батьківщини

*Інформаційний список та матеріали для проведення заходів
з нагоди 100-річчя від дня народження українського кінорежисера
вірменського походження, сценариста і художника
С. Й. Параджанова*

Київ-2024

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна бібліотека України для дітей

Митець, який мав три Батьківщини

*Інформаційний список та матеріали для проведення заходів
з нагоди 100-річчя від дня народження українського кінорежисера
вірменського походження, сценариста і художника
С. Й. Параджанова*

УДК 016:7
М 66

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко
Укладач О. С. Касяненко
Редактор О.А. Кадькаленко

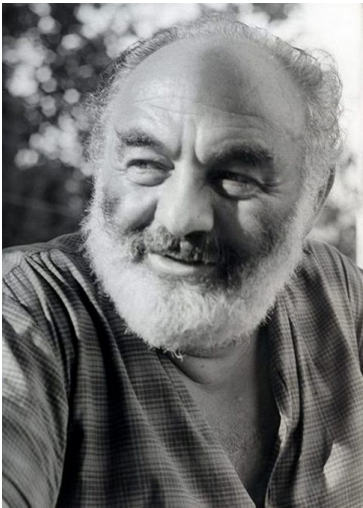
Митець, який мав три Батьківщини : інформ. список та матеріали до проведення заходів з нагоди 100-річчя від дня народж. укр. кінорежисера вірмен. походження, сценариста і художника С. Й. Параджанова / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. О. С. Касяненко ; ред. О. А. Кадькаленко. — Київ : НБУ для дітей, 2024. — 36 с.

Видання вміщує біографічну довідку, список літератури та ресурсів мережі «Інтернет» про життєвий і творчий шлях кінорежисера, фільмографію, крилаті вислови відомих людей про нього, а також тест, присвячений життю і творчості С. Параджанова.

© Національна бібліотека України для дітей

Життя як кіно, кіно як життя

«Найстрашніше – проґавити прекрасне!».

Сергій Параджанов

9 січня 1924 року у Тифлісі (нині Тбілісі, столиці Грузії з 1936 року) народився Сергій Йосипович Параджанов (вірменською Саркіс Говсепі Параджанян). Йому судилося стати видатним представником кіномистецтва, одним із найвідоміших українських і вірменських режисерів-авангардистів, який

належав до покоління митців, що поклали початок нового напрямку в українському кінематографі – «поетичного кіно».

Зростав майбутній режисер у вірменській родині антиквара, де професія передавалася із покоління в покоління. З дитинства Сергій мріяв виключно про творчу професію у сфері мистецтва, тому відхід від сімейної традиції розглядався його батьком як образа роду.

Сергій Параджанов – унікальний майстер, який створив свою неповторну кінематографічну мову. У житті був незвичайною людиною – непередбачуваний, епатажний, з блискучою фантазією і пристрастю до різноманітних містифікацій. За фахом кінорежисер, він був і драматургом, і актором, і музикантом, і співаком, і художником широкого профілю, і диригентом, і балетмейстером, і психологом, і філософом, і етнографом, і фольклористом, і знаменитим колекціонером, і ювеліром, і знавцем народного мистецтва. Свій талант і багату уяву він успадкував від матері, яка була дуже артистичною та ексцентричною, яскравою жінкою свого часу.

У 1942 році Сергій закінчує середню школу і вступає до Тбіліського інституту інженерів залізничного транспорту. Знадобився рік, щоб зрозуміти, що це був неправильний вибір, адже душа молодого хлопця завжди лежала до мистецтва. Тож він вступає одразу до двох навчальних закладів – на вокальний факультет Тбіліської консерваторії та в хореографічне училище при оперному театрі. 1945 року Параджанов переводиться у Московську консерваторію до професора Ніни Дорліак, а наступного року складає вступні іспити на режисерський факультет Всеросійського державного інституту кінематографії (ВДІК). Спочатку він навчався в майстерні українського режисера Ігоря Савченка та був його асистентом в картині «Тарас Шевченко». Після смерті Савченка у 1950 році майстерню очолив Олександр Довженко, з яким у Параджанова склалися теплі стосунки.

Сергій Йосипович згадував, що саме Довженко запропонував йому почати роботу на Київській кіностудії. Він мріяв знімати новий фільм у Києві й хотів, щоб Параджанов був його асистентом. На жаль, цим планам не судилося здійснитися: Довженко помер так і не розпочавши зйомок фільму. У 1951 році Параджанов закінчує навчання у ВДІК, його дипломною роботою за рекомендацією самого Довженка стала казка у віршах молдавського письменника Єміліана Букова «Андрієш». Сергій особисто зробив ляль-

ку для хлопчика Андрієша, героя казки про пастушка, і знімав її, досягнувши дивовижної природності руху та поєднання живої природи з реквізитом. Після випуску його направляють у Київ, де він дебютує

на кіностудії як режисер-постановник разом із режисером Яковом Базеляном повнометражним фільмом «**Андрієш**» (1954).

В основу сюжету цього музичного фільму покладено боротьбу пастуха-хлопчика Андріяша зі злим чарівником Чорним Вихором. За словами самого режисера, фільм «чітко виражав відсутність досвіду, майстерності та гарного смаку». Він сприймався як черговий, не дуже видатний казковий фільм, характерний для радянського кіно 1950-1960-х років.

На початку свого творчого шляху у Києві в 1957 році Сергій Параджанов зняв кілька фільмів, які вважав невдалими, але такими, що допомогли йому знайти власний стиль. Серед них низка документальних та науково-популярних картин, зокрема «Думка» – про знамениту капелу, «Золоті руки» – про народних умільців за сценарієм відомого кінознавця Івана Корнієнка і кіноарис «Наталя Ужвій», а також художні фільми: «Перший хлопець» (1958), «Українська рапсодія» (1961) і «Квітка на камені» (1962) (робоча назва «Так ніхто не кохав») у співавторстві з Анатолієм Слісаренком.

Вершиною його творчості і всесвітнім визнанням став фільм «Тіні забутих предків» (1964) за мотивами повісті Михайла Коцюбинського, для роботи над яким він зумів зі-

брати чимало талановитих людей. Режисеру поталанило співпрацювати з прекрасними професіоналами й однодумцями: ужгородським письменником Іваном Чендеєм, який написав сценарій

до фільму, художником картини Георгієм Якутовичем, який чудово розумівся на «екзотичному» гуцульському світі, оператором Юрієм Ілленком, композитором Мирославом Скориком, акторами Іваном Миколайчуком та Ларисою Кадочниковою. Геніальною виявилася задумка залучити до зйомок у фільмі жителів навколишніх сіл Гуцульщини. Цей маленький творчий колектив приніс у твір специфічне гуцульське бачення режисерського задуму, допоміг у виборі натури, типажів, цікавих деталей побуту та етнографії. «Тіні забутих предків» робилися розумом, душею, серцем і трепетними руками творців, щиро закоханих у першоджерело та в чудовий край – Гуцульщину, де розвиваються події твору і фільму. В їх сміливій і оригінальній інтерпретації невмируще творіння Михайла Коцюбинського – чародія слова – заграло, заіскрилося новими несподіваними барвами, знайшло своє друге життя. «Тіні забутих предків» – це не просто талановитість акторів і режисера та висока майстерність знімальної групи, розкішні краєвиди Карпат, яскраве барвисте життя гуцулів, зафіксоване на кіноплівці. Перш за все – це вічність. Саме цим величним словом характеризують фільм. Він розповідає про життя і смерть, людину й природу, кохання і ненависть, про те вічне, що хвилювало, хвилює і буде хвилювати кожну людину завжди. Фільм торкається вічних тем, животрепетних проблем, в якому кожна людина знайде й відчує щось своє, особисте, такий фільм буде захоплювати нові й нові покоління, рішуче спрямовуючи їхні устремління у майбутнє, а значить вічне.

Після виходу «Тіней забутих предків» на екран Параджанов став не просто знаменитим, а видатним, посівши почесне місце поряд із метрами світового кіно. Історія трагічної любові Івана і Марічки сколихнула світ. Почався триумфальний хід картини екранами світу (на Заході фільм демонструвався під назвою «Дикі коні вогню»). Український фільм купило багато країн, і він з тріумфом йшов на екранах

світу, викликаючи захоплення у зарубіжних кінематографістів. Фільм дістав 39 міжнародних нагород і 28 призів на кінофестивалях (із них 24 Гран-прі) у 21 країні світу, і цей факт відзначений у Книзі

рекордів Гіннеса, його високо оцінили Федеріко Фелліні, Мікеланджело Антоніоні, Жан-Люк Годар, Акіра Куросава, Анджей Вайда, Ів Сен Лоран та інші відомі діячі культури.

Проте в Україні фільм викликав багато суперечок і не відразу був визнаний шедевром українського кінематографа, він видався масовій аудиторії занадто складним. Прем'єра фільму 4 вересня 1965 року в київському кінотеатрі «Україна» стала знаковим подією для українського кіно і дисидентського руху. Літературний критик Іван Дзюба зі сцени, аспірант літературознавець Василь Стус і журналіст В'ячеслав Чорновіл в залі закликали підвестися на знак протестів проти арештів української інтелігенції. Перегляд фільму перетворився на стихійну антирадянську демонстрацію. Сергій Параджанов також виступав проти масових політичних арештів в Україні, постійно звертався у вищі державні органи з вимогою пояснити причини переслідувань і виступав за проведення відкритих судових процесів, що мало б забезпечити справедливість розгляду справ. Окрім того, режисер зробив ще один, хоч і не помітний, але страшний крок: він відмовився дублювати фільм російською мовою, що на той час було взагалі нонсенсом. Це призвело до утисків та переслідувань режисера, а також інших проблем. Зокрема, його нова стрічка «Київські

фрески» мала стати не тільки свідченням у коханні Києву, а й феєричною картиною життя сучасного великого міста, за яким стоїть тисячолітня історія. Як говорив сам режисер: «Київ для мене – це не просто місце проживання. І на Україні я не просто гість... На біду чи на щастя я органічно зрісся з Україною, я закоханий в її культуру, я виростав з неї як митець, і я не мислю своєї творчості поза нею. З любов'ю, Параджанов». Але роботу припинили після перших кінопроб, звинувативши режисера у «химерному», містично-суб'єктивному ставленні до подій Другої світової війни. Саме тоді Сергій Йосипович усвідомив, що працювати у Києві далі не зможе, і він вирішує відправитися до Вірменії.

У 1967 році Параджанов знімає у Єревані художньо-документальний короткометражний фільм про творчість вірменського митця кінця XIX століття «Акоп Овнатанян», а 1968 року художній фільм «Колір граната» («Саят-Нова»). Це надзвичайно красива та зворушлива притча, яка в

оригінальній манері розповідає про життєвий та творчий шлях вірменського поета Саят-Нова. Стрічка стала наперед відтворенням духовного світу митця і тієї епохи, в якій він жив. Майже кожен кадр у картині набуває символічного значення. Мудрість – це сік, що витікає з книг, вона добре зашифрована і може бути прочитана людиною з добре розвинутою творчою фантазією. Водночас колір гранату – це і є колір крові, що символізує собою і безсмертя через передачу набутого досвіду нащадкам. А ще картина – це вболівання за долю рідної країни. У фільмі є кадри, коли кривава гранатова пляма, що розтікається на полотні під старовинним мечем, нагадує обриси Вірменії. Через

низку цензурних втручань фільм мав декілька версій. Першу режисерську версію переробив сам Параджанов після закидів у невідповідності радянському історико-біографічному кіноканону з боку Держкіно Радянського союзу та «Вірменфільму». Режисер вилучив деякі сцени, вставив титри, написані вірменським письменником Грантом Матевосяном, та погодився зі зміною назви з «Саят-Нова» на «Колір граната». Другий авторський варіант було кілька разів показано у Вірменії, але його також не прийняли до прокату. Коли Параджанов відмовився переробляти фільм удруге, за це взявся відомий радянський режисер з «Мосфільму» Сергій Юткевич. Він вставив російськомовні титри, що підкреслювали хронологічний порядок оповіді, а також титри з віршами Саят-Нови у перекладі Валерія Брюсова, у деяких місцях змінив звукоряд і вирізав ще декілька сцен. Цей третій варіант нарешті прийняли для обмеженого прокату в Радянському Союзі. Однак і остаточний варіант картини протримався в прокаті кілька місяців, після чого був знятий. У 1971 році Параджанов повертається до Києва і незабаром представляє на київську кіностудію сценарій «Intermezzo» за твором Михайла Коцюбинського. Через ідеологічну цензуру фільм так і не був запущений у виробництво. Знову поновилися репресії, арешти, придушувалися будь які прояви творчої індивідуальності, а надто ті, де виразно звучав національний колорит. Від моральних тортур і фізичного знищення не могла врятувати навіть світова слава. У 1973 році режисера заарештували і за сфальсифікованими обвинуваченнями засудили до 5 років позбавлення волі. В обвинувальному вирокі йшлося про «український націоналізм», на що Сергій Параджанов відповів: «...я не український націоналіст, я геній». Кримінальну справу, результат якої було вирішено заздалегідь, готували в такому поспіху, що виконавці замовлення не відразу й вигадали, яке обвинувачення пред'явити. Інкриміновані статті змінювалися. Спершу це були валютні операції, по-

тім, згадавши, що С. Параджанов збирає ікони, вирішили звинуватити у пограбуванні церков. Але передумали й зупинилися на хабарництві.

У колонії Параджанов перебував у дуже тяжких умовах. Але його творчість прорвалася крізь тюремні ґрати. Під час ув'язнення він постійно малював. Коли у нього забрали олівці, він став збирати кришки від молочних пляшок, де цвяхом витискав портрети, які опісля заливав смолою і робив гравірування. Ці твори – портрети Богдана Хмельницького, Миколи Гоголя – охрестили «талерами Параджанова». Окрім гравірування він зосередився на створенні колажів, що сприймалися його уявою як застигли кадри кінострічки.

Крім колажів він створив цілу колекцію ляльок, шикарно оздоблених дамських капелюшків, написав низку новел, що потім лягли в основу сценарію фільму **«Лебедине Озеро. Зона»**, який зняв режисер Юрій Ілленко і був удостоєний за цю кінострічку багатьох міжнародних премій і призів.

Ув'язнення Параджанова мало настільки великий суспільний резонанс серед не байдужих представників то-

гочасної еліти, що фактично була організована широка суспільна кампанія за його визволення, яку підтримало багато відомих людей, в основному колеги-режисери, актори з закордону. В результаті 30 грудня 1977 року режисер був звільнений, проте йому було категорично заборонено жити і працювати в Україні, тому він поїхав у рідний Тбілісі. Перебуваючи в Грузії, режисер довгий час був без роботи. У кінематограф його не кликали, хоча за останні роки він написав 17 сценаріїв. Проте жоден з них так і не був затребуваний. Про своє становище він розповів в інтерв'ю французькій газеті «Монд»: «Тепер я вільний, але не почуваюся в безпеці. Тут усі повинні мати прописку і роботу. Але мені не дають роботи. Мене можуть будь-коли заарештувати, тому що я ніде не працюю. Я не маю права існувати, я поза законом». 1982 року режисера знову заарештовують, звинувативши в дачі хабара. І знову завдяки впливовим друзям все влаштувалося краще, ніж могло б, – Параджанов отримав п'ять років умовно.

За два роки йому вдалося повернутись до роботи на студію «Грузія-фільм», де він спільно з Давидом Абашидзе знімає вдалу картину «Легенда про Сурамську фортецю» – це один з останніх фільмів Параджанова, що був знятий після майже 15-річної перерви. Тут немає сюжетної складової у традиційному сенсі. Дія відбувається в наповненій символами, майже міфічній Грузії епохи Середньовіччя. Усі предмети в кадрі несуть певний сакральний сенс, тому ілюстративність «Легенди про Сурамську фортецю» вражає уяву як в сенсі філософської наповненості, так і візуальної єдності. Стрічка присвячу-

ється грузинським воїнам усіх часів, які віддали життя за Батьківщину. Основою послужила старовинна легенда про те, як готуючись до захисту своєї країни від нападу іноземних поневолювачів, люди зводили фортецю, але кожен раз, коли стіна досягала рівня даху, вона падала. «Стіна вистоїть, якщо в неї буде замурований найпрекрасніший хлопець», – сказала ворожка. І знайшовся доброволець для цієї священної місії ...

У 1985 році у тбіліському Будинку кіно відкривається перша виставка праць Параджанова – колажі, ляльки, кераміка, малюнки, асамбляжі. 1986 року він знімає фільм-фантазію «Арабески на тему Піросмані». А через два роки з'являється черговий фільм «Ашик-Керіб», присвячений пам'яті Андрія Тарковського

за мотивами однойменної поеми Михайла Лермонтова. У фільмі йдеться про бідняка на ім'я Ашик-Керіб, який грає музику на святах. Він покохав дочку багатія, союз з якою недоступний для нього, через що Ашик-Керібу доводиться мандрувати багато років, аби розбагатіти чи попрощатися з життям. Історія сприймається як магічний гімн любові, яка здатна перемогти несправедливість, відстань і час, та навіть саму смерть. Кінофільм високо оцінила європейська публіка, а критики назвали його витвором мистецтва, «парадом ікон та мініатюр». Також стрічку показали на Венеціанському кінофестивалі, журі якого просило висунути Параджанова на «Оскар» – найпрестижнішу нагороду в кінематографі США.

Початок перебудови ознаменував новий етап у житті Параджанова. Офіційна радянська преса величає вчо-

рашнього злочинця класиком, йому дозволяють їздити за кордон, пропонують знімати усе, що він хоче. Його запрошують до Голландії (нині Нідерланди), де його вшановують у складі двадцятьох кращих режисерів світу. У 1989 році режисер розпочинає роботу над своїм наступним фільмом «Сповідь», який мав стати автобіографічним, однак зняти його митець так і не встиг. У нього діагностували рак легень. Його стан швидко погіршувався і врятувати видатного режисера було неможливо. В одному зі своїх інтерв'ю Параджанов сказав: «Усі знають, що у мене три Батьківщини. Я народився в Грузії, працював на Україні і збираюсь вмирати у Вірменії». 20 липня 1990 року він помер у Єревані. Цього ж року йому посмертно присвоєно звання Народного артиста Української РСР та Народного артиста Вірменської РСР, а через рік він був удостоєний Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (нині Національна премія України імені Тараса Шевченка) за фільм «Тіні забутих предків».

Одразу ж після смерті Сергія Параджанова названо останнім генієм кіно ХХ століття, однією з найпарадоксальніших постатей сучасної культури: всесвітньо визнаним режисером і рядовим в'язнем, загальним улюбленцем і більмом на оці у керівників усіх рівнів, іронічним і нещадним співрозмовником, сентиментальною і дуже талановитою людиною. Феномен Параджанова має безліч пояснень та здогадок, але його вплив на українське та світове кі-

номистецтво важко переоцінити і неодмінно потрібно говорити про це щоразу, як тільки ми згадуємо ім'я цього прекрасного митця. Його незвичний та новаторський погляд на кіно, як воно діє та чим «дихає», перевернув уяву про режисерську роботу та в один момент зробив вірменського режисера одним з найбільш впізнаваних митців того часу. Як сказав Жан-Люк Годар: «У храмі кіно є зображення, світло і реальність. Сергій Параджанов був майстром і господарем цього храму...». Своє прекрасне він не проґавив.

А ще він дуже сильно любив Україну і неодноразово про це говорив: «Хай живе Україна! Хай живе український націоналізм у тому сенсі, у якому його розумію я: не можна допустити, щоб настав час, коли не буде слова українською чи не буде пісні української, чи не буде сонця українського і не буде соняшника українського!».

КВИТОК У ВІЧНІСТЬ *(вшанування пам'яті Сергія Параджанова)*

1969 – на честь митця названо астероїд 3963 Параджанов.

1991 – в Єревані (Вірменія) відкрито дім-музей Сергія Параджанова.

1992 – у Києві на фасаді будинку по проспекту Берестейський, 1, де мешкав Параджанов в 1962–1974 роках, відкрито меморіальну дошку (скульптор М. Рапай, архітектор Л. Бальзак).

1993 – вулицю Пальмову у Львові перейменовано на вулицю Сергія Параджанова.

1997 – у Києві відкрито пам'ятник Параджанову на Київській кіностудії імені О. Довженка, на якому зображено персонажів його фільму «Тіні забутих предків» (скульптор Б. Мазур).

2000 – відкрито хату-музей кінофільму «Тіні забутих предків» у селищі Верховина Івано-Франківської області.

2004 – з нагоди 80-ї річниці від дня народження Сергія Параджанова у Тбілісі відкрито пам'ятник (скульптор Важа Мікаберідзе).

2004 – був проголошений ЮНЕСКО роком Сергія Параджанова.

2008 – у Національному художньому музеї України в Києві вперше відбулася виставка художніх творів Сергія Параджанова з колекції його музею в Єревані.

2012 – на вулиці Параджанова у Львові 24–27 травня проходив фестиваль «КіноЛев на Левандівці. Свято вулиці Параджанова». Патроном «КіноЛева» було обрано Параджанова.

2015 – вулицю Петровського в селі Розсошенці Полтавської області перейменовано на вулицю Сергія Параджанова.

2016 – у Львові в культурно-мистецькому центрі «Супутник» та у Левандівському парку з 2016 року відбувається щорічний «Фестиваль Параджанова».

2016 – вулицю Степана Шаумяна у Києві перейменовано на вулицю Сергія Параджанова.

2016 – вулицю Баранова у Житомирі перейменовано на вулицю Сергія Параджанова.

2016 – вулицю Махарадзе у Херсоні перейменовано на вулицю Сергія Параджанова.

2017 – провулок Степана Шаумяна у Києві перейменовано на провулок Сергія Параджанова.

2017 – встановлено меморіальну дошку на будинку по вулиці Сергія Параджанова в селі Розсошенці Полтавської області.

2020 – встановлено меморіальну дошку на будинку хати-музею кінофільму «Тіні забутих предків» в селищі Верховина Івано-Франківської області.

Фільми про Сергія Параджанова

1968 – «Колір вірменської землі». Режисер М. Вартанов.

1989-1992 – «**Маестро: Сергій Параджанов**» – документальний фільм, сценарист і режисер О. Кайдановський, оператор Ю. Клименко.

1990 – «**Я – Сергій Параджанов**», автор Ц. Кора.

1992 – «**Параджанов. Остання весна**», режисер М. Вартанов.

1994 – «**Параджанов. Останній колаж**» – документальний фільм. Режисер Р. Геворкянц. Вірменія. Франція.

1994 – «**Сергій Параджанов. Відвідини**», режисер А. Сирих.

1994 – «**Параджанов: партитура Христа до-мажор**», автор Ю. Ілленко.

1995 – «**Сергій Параджанов. Відкладена прем'єра**» – короткометражний документальний фільм. Режисер Ю. Репік. Україна.

2004 – «**Небезпечно вільна людина**» – повнометражний документальний фільм. Режисер Р. Ширман. Україна.

2004 – «**Я помер у дитинстві**» – повнометражний документальний фільм. Режисер Г. Параджанов.

2013 – «**Параджанов**», режисери: С. Аведікян, О. Фетисова. Стрічка номінувалася на «Оскар» у номінації «Фільм іноземною мовою» від України.

2018 – «**Параджанов. Квиток у вічність**» – документальний фільм. Режисер Г. Тамразян. Вірменія.

МАЙСТЕР І ГОСПОДАР ХРАМУ КІНО *(література про життя та творчість Сергія Параджанова)*

Авраменко А. Незняті фільми Сергія Параджанова / А. Авраменко // Українське кіно від 1960-х до сьогодні. Проблема виживання : зб. наук. ст. / О. Сингаївська. — Київ, 2010. — С. 67-75.

Характеристика незнятих фільмів Сергія Параджанова, зокрема стрічок «Київські фрески», «Intermezzo», «Падіння Ікара».

Ангаладян Р. Параджанов: колаж тіні і кольору в діапазоні одного людського серця / Р. Ангаладян ; пер. О. Приходько // Всесвіт. — 2012. — № 1-2. — С. 244-259.

Нарис про життя та творчий шлях всесвітньо відомого кінорежисера.

Дзюба І. Сергій Параджанов. Більший за легенду : мемуар. нариси, ст. та інтерв'ю / І. Дзюба, М. Дзюба ; Національний університет «Києво-Могилянська академія» [та ін.] ; передм. С. Тримбач. Вид. 2-е. — Київ : Дух і Літера, 2021. — 222 с. : фотоіл. — (Постаті культури).

Мемуарні нариси, статті, інтерв'ю, коментарі до життя і творчості Сергія Параджанова, одного з найвидатніших і найоригінальніших митців України та світу.

Життя як кіно, кіно як життя : до 90-річчя від дня народження С. Й. Параджанова (1924-1990) // Календар знаменних і пам'ятних дат. — Київ, 2013. — № 1, 2014. — С. 24-35.

Біографія і загальна характеристика творчості зі списком видань творів С. Параджанова та літературою про нього.

Загребельний М. Сергій Параджанов / М. Загребельний ; пер. з рос. М. В. Кракан ; худож.-оформ. О. М. Іванова. — Харків : Бібколектор, 2015. — 126 с.

Життєвий і творчий шлях видатного кінорежисера і сценариста Сергія Параджанова.

Екранний світ Сергія Параджанова : зб. ст. / авт. ідеї та упоряд.: Ю. Морозов ; [ред. кн.: Ю. Морозов]. — Київ : Дух і літера, 2014. — 332 с.

Збірник статей, присвячених фільмам С. Параджанова, а також рецензій на фільми, що опубліковані в кінознавчих виданнях у період з 1965 по 1989 рр.

Луговський В. Невідомий маестро / В. Луговський ; худож. оформ. П. Адамової. — Київ : Академія, 1998. — 175 с. : іл. — (Бібліотека журналу «Кіно-Театр»).

Висвітлено маловідомі факти щодо особистого життя, творчості і повсякдення Сергія Параджанова, а також режисерські розкадровки до фільму «Тіні забутих предків».

Муравська Д. Український вірменин у радянській в'язниці : знай наших! / Д. Муравська // Однокласник. — 2020. — № 3. — С. 10-11.

Короткі біографічні дані про С. Параджанова.

Мусієнко Н. Сергій Параджанов: поезія світу речей / Н. Мусієнко // Образотворче мистецтво. — 2008. — № 1. — С. 64-66.

Характеристика творчого спадку Сергія Параджанова в образотворчому мистецтві.

Попельницька О. Параджанов Сергій Йосипович (1924-1990 рр.) / О. Попельницька // Сто великих діячів культури України / О. Попельницька, М. Оксенич. — Київ, 2010. — С. 451-455.

Коротка біографічна оповідь.

Преварська М. Параджанов Сергій Йосипович / М. Преварська // Видатні українці : культура. Мистецтво. Освіта : довідник / М. Преварська. — Київ, 2016. — С. 246-253.

Біографічні дані і огляд творчості.

Сергій Параджанов і Україна : зб. ст. і док. / упоряд. Л. Брюховецька ; обкл. Е. Коткова. — вид. 2-ге. — Київ : Києво-Могилянська академія, 2015. — 285 с. : фотоіл., портр. — (Кінематографічні студії ; вип. 1).

Розглянуто своєрідність творчого стилю Сергія Параджанова, роль образотворчого мистецтва в його режисурі, тогочасний мистецький контекст, спогади відомих людей, які спілкувалися з ним.

Тетерюк М. «Саят-Нова», або «Колір граната» Сергія Параджанова: трансформації оповідної структури фільму / М. Тетерюк // Кіно-Театр. — 2014. — № 1. — С. 38-42.

Характеристика художнього фільму Сергія Параджанова «Колір граната» («Саят-Нова»).

Хорошевський А. Параджанов Сергій Йосипович (1924-1990) / А. Хорошевський // Проект «Україна»: галерея нац. героїв / А. Хорошевський. — Харків, 2012. — С. 312-319.

Стисла біографія та творчість геніального митця.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

Брюховецька О. Від шахтаря до поета: «Квітка на камені» Сергія Параджанова в контексті культурного коду «відлиги» [Електронний ресурс] / О. Брюховецька // Студії мистецтвознавчі. — 2016. — Число 3. — С. 9-22. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/StudM_2016_3_4. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Брюховецька Л. Не екранізація, а імпровізація. «Intermezzo» нездійснений задум Сергія Параджанова [Електронний ресурс] : історія / Л. Брюховецька // Кіно-Театр. — 2021. — № 6. — С. 41-43. — Режим доступу: <https://ktm.ukma.edu.ua/index.php/ktm/article/view/143/165>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Брюховецька Л. Не екранізація, а імпровізація. «Intermezzo»: нездійснений задум Сергія Параджанова [Електронний ресурс] : історія / Л. Брюховецька // Кіно-Театр. — 2022. — № 1. — С. 41-42. — Закінчення. Початок № 6, 2021. — Режим доступу: <https://ktm.ukma.edu.ua/index.php/ktm/article/view/169/191>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Вітрич М. Сергій Параджанов: «Я – вірменин, який народився у Тбілісі й сидів у російській в'язниці за український націоналізм» [Електронний ресурс] : [біографія кіномитця, фільмографія] / М. Вітрич // Зоря Полтавщини [вебсайт]. —

Електрон. дані. – Режим доступу: <http://zorya.poltava.ua/sergij-paradzhanov-ja-virmenin-jakij-narodivsja-u-tbilisi-j-sidiv-u-rosijskij-v-jaznici-za-ukrainskij-nacionalizm/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Герц М. Символічне зображення життя і смерті у фільмах Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» і «Колір гранату» [Електронний ресурс] / М. Герц // Сучасні проблеми художньої освіти в Україні. — 2015. — Вип. 10. — С. 37-40. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spkho_2015_10_12. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Демещенко В. Творчі пошуки видатного українського режисера Сергія Параджанова [Електронний ресурс] / В. Демещенко // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. — 2015. — № 2. — С. 94-101. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2015_2_23. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Творчий шлях видатного режисера-новатора ХХ століття, митця українського поетичного кінематографа.

Зеленчук І. Слідами українського художнього кінофільму «Тіні забутих предків» [Електронний ресурс] / І. Зеленчук // Україна у світовій історії. — 2014. — № 1. — С. 241-249. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2014_1_21. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Історія знімання Київською кіностудією ім. О. Довженка художнього кінофільму «Тіні забутих предків» на Гуцульщині.

Капелюшний В. Українське поетичне кіно Сергія Параджанова: радянська історіографія [Електронний ресурс] / В. Капелюшний, Р. Конта, Н. Ховайба // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. — 2019. — № 2. — С. 300-304. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2019_2_65. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Історіографія феномену українського поетичного кіно Сергія Параджанова та його внесок у розвиток українського кінематографу.

Марченко С. Феномен фільму «Тіні забутих предків» у контексті розгляду мови повісті й кінокартини [Електронний ресурс] / С. Марченко // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. — 2015. — Вип. 17. — С. 123-129. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkkarogo_2015_17_20. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Охарактеризовано контекст створення, витоки впливу на кінематограф, сучасний стан вивчення художніх особливостей фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків».

Нікоряк Н. Інтермедіальність як жанротворчий фактор (кіносценарна специфіка «Київських фресок» Сергія Параджанова) [Електронний ресурс] / Н. В. Нікоряк // Питання літературознавства. — 2013. — Вип. 88. — С. 351-367. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PI_2013_88_27. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Нікоряк Н. Метафоричні коди кінотексту С. Параджанова «Саят-Нова» (1969) [Електронний ресурс] / Н. Нікоряк // Питання літературознавства. — 2020. — Вип. 101. — С. 209-238. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PI_2020_101_14. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Нікоряк Н. Оригінальна другорядність: кіносценарій за літературним текстом («Intermezzo» Сергія Параджанова) [Електронний ресурс] / Н. Нікоряк // Питання літературознавства. — 2017. — Вип. 95. — С. 160-174. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PI_2017_95_14. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Олійник А. Творці кінострічки «Тіні забутих предків» як втілення нової епохи українського кіно [Електронний ресурс] / А. Олійник, В. Крижанівський // Соціум. Документ. Комунікація. Серія: : Історичні науки. — 2017. — Вип. 3. — С. 131-134. — Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>

[cdk 2017 3 17.](#) — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Параджанов Сергій Йосипович [Електронний ресурс] : [біографія кінорежисера, творчий доробок] // Вікіпедія : вільна енциклопедія [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Параджанов_Сергій_Йосипович — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Параджанов Сергій Йосипович [Електронний ресурс] : [життєвий і творчий шлях режисера, фільмографія] // Стус Центр : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://stus.center/p/paradzhanov-sergii-iosipovich-75389>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023

Тишкевич М. Сергій Параджанов – майстер і господар храму кіно [Електронний ресурс] / М. Тишкевич // Український інтерес [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <https://uain.press/blogs/1148035-1148035>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Екранний світ Сергія Параджанова (фільмографія митця)

1951 – Молдавська казка – художній, короткометражний. ВДІК, дипломна робота.

1954 – Андрієш – художній, повнометражний. Виробництво: Київська кіностудія імені О. Довженка.

1957 – Капела «Думка» – документальний, короткометражний. Виробництво: Київська кіностудія імені О. Довженка.

1957 – Наталя Ужвій – документальний, короткометражний. Виробництво: Київська кіностудія імені О. Довженка.

1957 – Золоті руки – документальний, короткометражний. Виробництво: Київська кіностудія імені О. Довженка.

1958 – Перший хлопець – художній, повнометражний. Виробництво: Київська кіностудія імені О. Довженка.

1961 – Українська рапсодія – художній, повнометражний. Виробництво: Київська кіностудія імені О. Довженка.

1962 – Квітка на камені – художній, повнометражний. Виробництво: Київська кіностудія імені О. Довженка.

1964 – Тіні забутих предків – художній, повнометражний. Виробництво: Київська кіностудія імені О. Довженка.

1966 – Київські фрески. Кінопроби – художній, повнометражний. Виробництво: Київська кіностудія імені О. Довженка.

1967 – Акоп Овнатанян – документальний, короткометражний. Виробництво: Вірменфільм.

1968 – Колір граната (Саят-Нова) – художній, повнометражний. Виробництво: Вірменфільм.

1984 – Легенда про Сурамську фортецю – художній, повнометражний. Виробництво: Грузія-фільм.

1986 – Арабески на тему Піросмані – документальний, короткометражний. Виробництво: Грузинська студія документальних фільмів.

1988 – Ашик-Керіб – художній, повнометражний. Виробництво: Грузія-фільм.

1990 – Сповідь – художній, повнометражний (фільм не був завершений). Виробництво: Вірменфільм.

ОСНОВНІ НАГОРОДИ ТА ВІДЗНАКИ СЕРГІЯ ПАРАДЖАНОВА

1965 – спеціальний приз журі і приз критиків щорічного Міжнародного кінофестивалю у Мар-дель-Плата (Аргентина) за фільм «Тіні забутих предків».

1965 – кубок Міжнародного кінофестивалю у Римі (Італія) за фільм «Тіні забутих предків».

1965 – спеціальний приз щорічного Міжнародного кінофестивалю у Салоніках (Греція) за фільм «Тіні забутих предків».

1966 – спеціальна премія журі Всесоюзного кінофестивалю у Києві (Україна) за талановитий пошук і новаторство у фільмі «Тіні забутих предків».

1966 – Золота медаль щорічного Міжнародного кінофестивалю у Салоніках (Греція).

1986 – приз Каталонського Міжнародного фестивалю фантастичного кіно (м. Сіджас, Іспанія) за найкращу режисуру фільму «Легенда про Сурамську фортецю».

1986 – спеціальний приз журі Міжнародного кінофестивалю в Трої (Туреччина) за фільм «Легенда про Сурамську фортецю».

1986 – приз журі Міжнародного кінофестивалю в Безансоні (Франція) за фільм «Легенда про Сурамську фортецю».

1987 – приз критиків Міжнародного кінофестивалю в Сан-Паулу (Бразилія) за фільм «Легенда про Сурамську фортецю».

1987 – приз щорічного Міжнародного кінофестивалю в Роттердамі (Нідерланди) за найкращий інноваційний фільм «Легенда про Сурамську фортецю».

1988 – приз щорічної премії «Європейського кінопризу» за художнє оформлення фільму «Ашик-Керіб».

1988 – Державна премія Вірменської РСР за фільми «Колір граната» і «Акоп Овнатанян».

1989 – спеціальний приз журі щорічного Міжнародного кінофестивалю в Стамбулі (Туреччина) за фільм «Ашик-Керіб».

1989 – приз «Ніка-89» за найкращий ігровий фільм «Ашик Керіб».

1990 – Народний артист Вірменської РСР (посмертно).

1990 – Народний артист Української РСР (посмертно).

1991 – Державна премія України імені Тараса Шевченка (нині Національна премія України імені Тараса Шевченка).

ГЕНІЙ КІНО ХХ СТОЛІТТЯ

(крилаті вислови відомих людей про Сергія Параджанова)

«Параджанов – рідкісний людський тип, який належить не лише Україні, не лише вірменському чи грузинському кінематографу. Це людина, яка належить світу, світовій культурі... Скільки і як би ми не жили – ніколи нам не забути цю дивовижну, цю яскраву квітку, яка була серед нас, яка дуже багато залишила для нашого життя, для мистецтва».

«Він був передовсім яскравою, надзвичайно яскравою індивідуальністю. А кінорежисура – це похідне, один із проявів його густовимірного буття».

*Іван Драч,
український письменник*

«Тим, хто знав Сергія Параджанова, фантастично пощастило. Вони бачили живого генія.»

«...він сприймав світ через красу. І мав дивовижну здатність надавати всьому краси: хатньому інтер'єрові, букетові квітів, святковому столу, одягові, випадковим речам, які вмить розташовувалися так, що виходила разюча композиція з клаптя матерії чи паперу, що перетворювався в малюнок, колаж, метафору... Здавалося, не було чогось такого, чого він не міг би зробити. І все – красиве...».

*Іван Дзюба,
український літературознавець*

«У храмі кіно є зображення, світло і реальність, Сергій Параджанов був майстром і господарем цього храму».

*Жан-Люк Годар,
французький кінорежисер, актор*

«Параджанов був дуже оригінальний, несподіваний, імпульсивний, він був людиною східного типу. Але зовсім скоро ми порозумілися і почали прекрасно співпрацювати. Насправді про Параджанова у мене дуже різні спогади – і приємні, і не дуже. Але можу сказати одне: він був дуже цікавою, непересічною людиною, яка не любила радянську владу і відкрито демонструвала це».

*Мирослав Скорик,
український композитор, музикознавець*

«Колір граната» Параджанова, на мій погляд, одного з найкращих режисерів сучасності, вражає довершеністю краси».

*Мікеланджело Антоніні,
італійський кінорежисер*

«Краса у творчості Сергія Параджанова має свої закони, свою територію, свою «біографію». Сам Параджанов навіть ображався, коли я йому казав, що, його картину «Колір граната» можна показувати хоч із кінця, хоч із середини, хоч перевертом. І в цьому її феноменальність! Тому що ця людина творила красу, вона була її бранцем. І звідси, можливо, всі її триумфи й трагедії».

«На мій погляд, у своїх колажах Параджанов розкрився і висловив себе повніше, ніж у кіно. Ніяких цензорів і редакторів. Серед тисяч його колажів є кілька справжніх шедеврів. Багато хто називав і називають його генієм; я так про нього ніколи не говорив – я називав його «явищем природи». Стихійним, нез'ясовним, непізнаваним до кінця».

*Роман Балаян,
український кінорежисер*

«Зі смертю Параджанова світ кіно втратив одного зі своїх чарівників».

*Федеріко Фелліні,
італійський кінорежисер, сценарист
Тоніно Гуерра,
італійський поет, письменник, сценарист
Бернардо Бертолуччі,
італійський кінорежисер, сценарист*

«Він міг би сказати в королівському стилі: «Студія До-вженка – це я»... Іншого такого, хто б так відчував, миттєво осягав предмет, річ, її фактуру, колір, форму і роль, яку річ може зіграти в кадрі і просто в житті, – я не зустрічав».

*Вілен Барський,
український і німецький художник*

«Непоставлених фільмів у Параджанова більше, ніж у будь-якого іншого режисера. Лише під час арешту зникло сімнадцять сценаріїв, підготовлених до зйомок і відкинутих можновладцями. І ще близько сотні були винесені ним з ув'язнення, але вони існували лише... в його голові».

*Юрій Ілленко,
український кінооператор, режисер, сценарист*

«Він справді все вмів, як той Деміург. Намалювати, змайструвати декорацію, пошити костюм, написати (наспівати) сценарій, загримувати, вибрати актора, поставити сценічний танок, розвести мізансцену, закомпонувати кадр – буквально й абсолютно все. Так само він годен був гарно промовляти з трибуни, готувати їжу, приймати гостей, кохати, дружити, ворогувати, обмінюватись антикваріатом, торгуватись, виголошувати надгробні плачі і застольні тости, воювати, хитрувати. Артистизм, безперечно, визначальна риса таланту Параджанова. І разом із тим його шлях у Мистецтво не був ані прямим, ані легким. І розуміння кінематографа непросто далось йому:

«Не повіриш, – звірявся він, – але я радію, я щасливий, що не одразу у мене вийшло. Що я зіпсував п'ять картин, поки щось почало відбуватися на плівці. Але таким чином я принаймні второпав, де шукати в собі самому Впевненість і Майстерність».

*Леонід Череватенко,
український поет, кінокритик*

«Параджанов був великим гуманістом. Його мрією було возз'єднання всіх людей. Його мистецтво чудесне, бо це послання у майбутнє».

*Робер Оссейн,
французький кіноактор, театральний режисер*

«Він пройшов крізь шумний натовп людей, повз багатьох з нас, тих, що не зуміли зрозуміти і оцінити його, пішов у вічність, самотній і недосяжний, залишаючи золоті сліди свого мистецтва, яке ми, сучасники, тільки починаємо відкривати».

*Кора Церетелі,
грузинський кінокритик*

«Кінорежисери використовують інші види мистецтв для створення кіно – в цьому могутність і привілей кіномистецтва. Параджанов, будучи унікальним режисером ХХ століття, використовував своє кіно, створюючи неповторне мистецтво великого художника».

*Борис Єгіазарян,
український художник-графік, живописець*

Тест «Вірменин з українським серцем» (про життя та творчість Сергія Параджанова)

1. В якому місті народився відомий режисер?

- Івано-Франківськ
- **Тифліс**
- Єреван
- Київ

2. Як звучить прізвище режисера вірменською мовою?

- Параджан
- **Параджанян**
- Парадженін
- Пареджан

3. Яку професію мав батько Сергія Параджанова?

- Художник
- Музикант
- **Антиквар**
- Актор

4. Назва повнометражного фільму, з яким С. Параджанов, як режисер-постановник разом із режисером Яковом Базеляном дебютував на Київській кіностудії ім. О. Довженка?

- «Київські фрески»
- **«Андрієш»**
- «Intermezzo»
- «Українська рапсодія»

5. Під якою назвою на Заході демонструвався фільм «Тіні забутих предків»?

- «Саят-Нова»
- **«Дикі коні вогню»**
- «Колір граната»
- «Квітка на камені»

6. Кінотеатр міста Києва, де відбулась презентація фільму «Тіні забутих предків»?

- «Київська Русь»
- **«Україна»**
- «Жовтень»
- «Київ»

7. Назва фільму, який через низку цензурних втручань мав декілька версій?

- «Київські фрески»
- **«Колір граната»**
- «Квітка на камені»
- «Українська рапсодія»

8. Яку кількість міжнародних нагород отримав славнозвісний фільм «Тіні забутих предків»?

- **39**
- 36
- 24
- 21

9. Прізвище письменника, який написав сценарій до фільму «Тіні забутих предків»?

- **Іван Чендей**
- Ліна Костенко
- Олександр Довженко
- Валерій Шевчук

10. Фільм, назва якого була змінена на «Колір граната»?

- «Андрієш»
- «Сповідь»
- Акоп-Овнатанян
- **«Саят-Нова»**

11. Кінострічка Сергія Параджанова на Венеціанському кінофестивалі, журі якого просило висунути її на «Оскар» – найпрестижнішу нагороду в кінематографі США?

- «Тіні забутих предків»
- **«Ашик-Керіб»**
- «Квітка на камені»
- «Перший хлопець»

12. Який рік був проголошений ЮНЕСКО роком Сергія Параджанова?

- 2001
- 2008
- **2004**
- 2010

13. Який фільм режисера був занесений до Книги рекордів Гіннеса?

- «Ашик-Керіб»
- «Легенда про Сурамську фортецю»
- **«Тіні забутих предків»**
- «Акоп-Овнатанян»

14. Назва незавершеного фільму С. Параджанова, який мав стати автобіографічним?

- **«Сповідь»**
- «Українська рапсодія»
- «Квітка на камені»
- «Золоті руки»

15. Традиції, природу, побут якої місцевості України висвітлено у фільмі «Тіні забутих предків»?

- Буковина
- **Гуцульщина**
- Полісся
- Закарпаття

16. В якій області України відкрито хату-музей кінофільму «Тіні забутих предків»?

- Закарпатська область
- **Івано-Франківська область**
- Чернівецька область
- Львівська область

17. Назва фільму який був знятий Юрієм Ілленком за сценарієм Сергія Параджанова?

- «Сповідь»
- **«Лебедине Озеро. Зона»**
- «Параджанов: партитура Христа до-мажор»
- «Київські фрески»

Список використаної літератури

Ангаладян Р. Параджанов: колаж тіні і кольору в діапазоні одного людського серця / Р. Ангаладян ; пер. О. Приходько // Всесвіт. — 2012. — № 1-2. — С. 244-259.

Вітрич М. Сергій Параджанов: «Я – вірменин, який народився у Тбілісі й сидів у російській в'язниці за український націоналізм» [Електронний ресурс] : [біографія кіномитця, фільмографія] / М. Вітрич // Зоря Полтавщини [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://zorya.poltava.ua/sergij-paradzhnov-ja-vmenin-jakij-narodivsja-u-tbilisi-j-sidiv-u-rosijskij-v-jaznici-za-ukrainskij-nacionalizm/>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Дзюба І. Сергій Параджанов. Більший за легенду : мемуар. нариси, ст. та інтерв'ю / І. Дзюба, М. Дзюба ; Національний університет «Києво-Могилянська академія» [та ін.] ; передм. С. Тримбач. Вид. 2-е. — Київ : Дух і Літера, 2021. — 222 с. : фотоіл. — (Постаті культури).

Життя як кіно, кіно як життя : до 90-річчя від дня народження С. Й. Параджанова (1924-1990) // Календар знаменних і пам'ятних дат. — Київ, 2013. — № 1, 2014. — С. 24-35.

Загребельний М. Сергій Параджанов / М. Загребельний ; пер. з рос. М. В. Кракан ; худож.-оформ. О. М. Іванова. — Харків : Бібколектор, 2015. — 126 с.

Параджанов Сергій Йосипович [Електронний ресурс] : [біографія кінорежисера, творчий доробок] // Вікіпедія : вільна енциклопедія [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Параджанов_Сергій_Йосипович — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023.

Параджанов Сергій Йосипович [Електронний ресурс] : [життєвий і творчий шлях режисера, фільмографія] // Стус Центр : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу:

<https://stus.center/p/paradzhanov-sergii-iosipovich-75389>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 16.11.2023

Преварська М. Параджанов Сергій Йосипович / М. Преварська // Видатні українці : культура. Мистецтво. Освіта : довідник / М. Преварська. — Київ, 2016. — С. 246-253.

Сергій Параджанов і Україна : зб. ст. і док. / упоряд. Л. Брюховецька ; обкл. Е. Коткова. — Вид. 2-ге. — Київ : Києво-Могилянська академія, 2015. — 285 с.

Хорошевський А. Параджанов Сергій Йосипович (1924-1990) / А. Хорошевський // Проект «Україна» : галерея нац. героїв / А. Хорошевський. — Харків, 2012. — С. 312-319.

Митець, який мав три Батьківщини

Інформаційний список та матеріали для проведення заходів
з нагоди 100-річчя від дня народження українського кінорежисера
вірменського походження, сценариста і художника
С. Й. Параджанова

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко
Укладач О. С. Касяненко
Редактор О.А. Кадькаленко
Комп'ютерна верстка Н.В. Ярчак

Підписано до друку 27.12.2023 р.
Зам. № 36.

Видавець та виготовлювач
НБУ для дітей
вул. Януша Корчака, 60,
м. Київ, 03190
Тел./факс: 400-65-87; тел.: 400-41-44, 400-39-96
www.chl.kiev.ua
mail: library@chl.kiev.ua

Видавець та виготовлювач
НБУ для дітей
вул. Януша Корчака, 60,
м. Київ, 03190
Тел./факс: 400-65-87; тел.: 400-41-44, 400-39-96
www.chl.kiev.ua
mail: library@chl.kiev.ua